

הלכות פְּרָבוֹת סִימָן נה נו

קדם יום טוב או לא, כל שלא יתור ביום טוב (מהרי"ל סימן ק"ז): **כב** ילא היו בופין להשפיר להשלים מנגן פי אם (ע) בנמים הנוקרים, וכגון שאין חסרים פי אם אחד או שנים; אלא-אם-כן מנהג קבוע ומפרסם בעיר לכף להשפיר אפלו בחסרון שלשה או ארבעה. אם יש מנגן (עא) מיושבי העיר, כופין (עב) לשכר חזן: הגה וכן במקום שאין מנגן תמיד בבית-הכנסת (ט) כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנגן לבית-הכנסת, שלא יתבטל (עג) התמיד (תשובת ריב"ש סימן תקי"ח). ועין לקמן ריש סימן ק"ז אם כופין זה את זה לבנות בית-הכנסת:

נו דין עניית הקדיש על-ידי הקהל, ובו ה' סעיפים:

א (א) איש לכונן בעניית (ב) [א] (ב) הקדיש: הגה (ג) ולא יפסיק בין 'יהא שמה רבא'

באר היטב

להניח ביתם ורכושם, מ"א ע"ש. כ' מהרי"ל בתשובה סי' קוד: אם הוא אגוס שאינו רשאי לבוא מחמת חובת ממון או פשיעה לא יוכל לבוא לא יפסידו חבריו חלקם, ודוקא אם הוא אגוס ממש, אבל אם מחמת חובת ממון או פשיעה לא יוכל לבוא לא יפסידו חבריו חלקם. וכל זה לענין השלמת המנגן ושכירות החזן, אבל אתרוג לא נמי לכל הגוי, עין לקמן סימן תרנח ע"פ ט ומה שכתבנו שם. (עז) ישובים הצריכים לשכר מנגן וחסן, ויש סביבות שרגילין לבוא שם גם-כן עם בני-ביתם, אין צריכין לתן כלום להישוב, דאי בעו ילכו לעיר אחרת שיש שם מנגן בלעדס, ולא היו צריכין לתן כלום אפלו לשכירות השליח-צבור, כ"כ (ע) בנמים הנוקרים. רוצה לומר, אם יש שמונה או תשעה אנשים, יכולים לכף אחד לחברו שלא להשאר פה להתפלל ביחודות, אבל אם מי מהן רוצה לילף למקום אחר שיש בה מנגן (עג) אין יכולין לכפו כלל: (עא) מיושבי העיר. אפלו אין דר בעיר (עד) רק שלשה או ארבעה בעלי-ביתם, אם יש להם משתתפים ומלמדים למלאת המנגן: (עב) לשכר חזן. כדי שיוציאם ידי חובתם בכרכו וקדשה וכהאי גוונא, ואפלו (עס) כל השנה כופין לזה: (עג) התמיד. כי כיון שיש מנגן בעירם חל עליהם חובת המצוה⁶³, ובקהלות קטנות (עו) יש לכף הבחורים והלומדים שילכו לבית-הכנסת⁶⁴ במקום שאין מנגן תרתי⁶⁵, כי זמן תורה לחוד; ודוקא קהלות גדולות, אז יש ללומדים להתפלל במקום למודם, שיש בלאו הכי בבית-הכנסת צבור, מה שאין פן בקבוץ קטן כזה. אמרו חז"ל, שרבי אליעזר בא לבית-הכנסת ולא מצא שם עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה כדי להוציא רבים ידי חובתם בקדשה. מזה נלמד דכל-שכן שלא יתעצל האדם בטרחא בעלמא לקבץ מנגן לתפלה. וכמה גדולה היא מצות האיש שדירתו במקום קבוץ קטן, כשרואה לקבץ תמיד המנגן כדי שלא יתבטל התמיד, כי אפלו מי שהוא רק מעשרה הראשונים, אמרו חז"ל שנוטל שכן נגד כל הבאים אחריהם. קל-יחמר בזה שהוא עמל לקבצם גם-כן. ואמרו חז"ל: כל המורה את הרבים אין חטא בא על ידו:

שערי תשובה

[א] הקדיש. עב"ט. וכתב בבב"י בשם מהרי"א מולכו בתשובות כת"י, קשם וכתב ב"ש, אבל אם מחמת חובת ממון או פשיעה לא יוכל לבוא לא יפסידו חבריו חלקם. וכל זה לענין השלמת המנגן ושכירות החזן, אבל אתרוג לא נמי לכל הגוי, עין לקמן סימן תרנח ע"פ ט ומה שכתבנו שם. (עז) ישובים הצריכים לשכר מנגן וחסן, ויש סביבות שרגילין לבוא שם גם-כן עם בני-ביתם, אין צריכין לתן כלום להישוב, דאי בעו ילכו לעיר אחרת שיש שם מנגן בלעדס, ולא היו צריכין לתן כלום אפלו לשכירות השליח-צבור, כ"כ (ע) בנמים הנוקרים. רוצה לומר, אם יש שמונה או תשעה אנשים, יכולים לכף אחד לחברו שלא להשאר פה להתפלל ביחודות, אבל אם מי מהן רוצה לילף למקום אחר שיש בה מנגן (עג) אין יכולין לכפו כלל: (עא) מיושבי העיר. אפלו אין דר בעיר (עד) רק שלשה או ארבעה בעלי-ביתם, אם יש להם משתתפים ומלמדים למלאת המנגן: (עב) לשכר חזן. כדי שיוציאם ידי חובתם בכרכו וקדשה וכהאי גוונא, ואפלו (עס) כל השנה כופין לזה: (עג) התמיד. כי כיון שיש מנגן בעירם חל עליהם חובת המצוה⁶³, ובקהלות קטנות (עו) יש לכף הבחורים והלומדים שילכו לבית-הכנסת⁶⁴ במקום שאין מנגן תרתי⁶⁵, כי זמן תורה לחוד; ודוקא קהלות גדולות, אז יש ללומדים להתפלל במקום למודם, שיש בלאו הכי בבית-הכנסת צבור, מה שאין פן בקבוץ קטן כזה. אמרו חז"ל, שרבי אליעזר בא לבית-הכנסת ולא מצא שם עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה כדי להוציא רבים ידי חובתם בקדשה. מזה נלמד דכל-שכן שלא יתעצל האדם בטרחא בעלמא לקבץ מנגן לתפלה. וכמה גדולה היא מצות האיש שדירתו במקום קבוץ קטן, כשרואה לקבץ תמיד המנגן כדי שלא יתבטל התמיד, כי אפלו מי שהוא רק מעשרה הראשונים, אמרו חז"ל שנוטל שכן נגד כל הבאים אחריהם. קל-יחמר בזה שהוא עמל לקבצם גם-כן. ואמרו חז"ל: כל המורה את הרבים אין חטא בא על ידו:

משנה ברורה

אחד שראה לחסיד אחר במותו ופניו מוריקות, אמר לו: למה פניך מוריקות? אמר לו: מפני שהייתי מדבר בשעה שהשליח-צבור היה אומר "ויחלו" וברכת "מגן אבות" ובי"תגדל". ובספר משה-משה סימן תיא הביא בשם מדרש, שחקם אחד נהרג לתלמידו בחלום, וראה התלמיד שהיה לו פתם במצחו, ואמר לו: מפני מה ארע לך כך? אמר לו: מפני שלא הייתי נוהג מלדבר כשהחזן היה אומר קדיש. ואפלו להרהר בדברי-תורה אסור⁶⁶ בשעה שהחזן אומר קדיש, מפני שצריך לכוון הרבה בעניית הקדיש⁶⁷ (פרי חדש). ואין חלוק בין קדיש על מנ"ף אן אגדה או משניות (פמ"ג): (ב) הקדיש. נסח הקדיש "יתגדל ויתקדש"⁶⁸ (ג) שהודס על-פי המקרא "והתגדלתי והתקדשתי" האמור (ביתחוקאל לח) לענין מלחמת גוג ומגוג, שאז יתגדל שמו של הקדוש-ברוך-הוא, דכתיב "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". ויאמר הדלת ד"יתגדל ויתקדש" (א) בצירי, כי הוא עברי ולא תרגום [עין בבית-יוסף]; ולא בשני שואין כאלו הסו והגימל בשוא, אלא הגימל בפתח. ונדגיש (ד) הגימל ד"יתגדל" דלא לשמע "יתגדל" לשון ערך, תרגום ערך: קדל. ולא ידגיש ביותר הכי ד"יתברך". וכתף היטב ההי ד"יתגדל". ד"י כ"א" שמי תבות הן. אחר תבות "כרעתה" יפסיק קצת, דתבות אלו קאי אלמעלה על "יתגדל". בזמן קריב ואמרו אמן. נכון שיאמר השליח-צבור (ה) בכתאחת ולא יפסיק ביניהם, כי נוהגים שאין הקהל עונים אמן עד שיאמר השליח-צבור אמן. א (ו) השליח-צבור מאריך הרבה בנגון של "ואמרו אמן", לא ימתינו עליו בעניית האמן. כשאומר העונה "אמן יהא שמה רבא" (ז) יפסיק קצת בין אמן ל"יהא שמה רבא", וכהאי גוונא בין אמן ל"מודים", כי תחת אמן קאי ענייה על הש"י, ו"יהא שמה רבא" הוא מאמר בפני עצמו. "יהא שמה רבא וכי" הוא תרגום של "יהא שמו הגדול מברך לעולם ולעולמי עולמים" (כ"ו וכפ"י ר"י). "שמה" כלי יודי, גם כלי מפיח היא [ט"ז]. ומדכרי הפרי מגדים משמע שטוב יותר לומר במפיח היא. "מברך" (ח) בקמץ תחת הבית ופתח תחת הריש. "לעלם" בקמץ תחת העין. ו"לעלמי" כג"ו. וצריך הש"י גם-כן לומר בלחש "יהא שמה רבא" וכי¹⁰⁰, (ט) ולא יאמר עוד הפעם אמן, רק יתחיל "יהא שמה" וכי. אחר-כך יתחיל "יתברך" וכי (י) בקול רם¹⁰¹. ויש בו שמונה לשונות של שבח, (יא) כנגד שבועה רקיעים והרקיע שעל-גבי ראשי החיות, ובתחלה אומר "יתגדל ויתקדש" שהם שני לשונות של שבח, שהם בסוף הכל עשרה לשונות של שבח, כנגד עשרת הדבורות. "מן כל ברכתא" שלש תבות: (יג) וכימים שפוקלים הקדישים "לעלא ולעלא" אין לומר רק "מכל ברכתא", כדי שלא יהא בסוף הכל רק כ"ח תבות: (ג) ולא יפסיק. עין בפרי-מגדים

שער הציון

(עב) מגן-אברהם: (עג) מוכח מהגהות מימוני ופשוט: (עד) אליה רבה: (עה) אחרונים: (עו) אליה רבה בשם הדרושה: (עז) בית-יוסף סימן קכה: (עח) טור: (ג) פרי-מגדים: (ד) אליה רבה ופרי-מגדים: (ה) אליה רבה. ועין בספה ל"ט ועין במגן-אברהם בסעיף קטן ב, ולכף בכתבי רב עכו"ן: (ו) מגן-אברהם ופרי-מגדים לקמן בסימן קכד: (ז) אחרונים: (ח) מגן-אברהם: (ט) אליה רבה ופרי-מגדים ודרך-הסמים: (י) טור: (יא) בית-יוסף: (יג) שערי-תשובה:

א שבת קיש לפרוש רש"י שם ודבני יונה בקרו ג ודבכות

נ מהרי"ק שלש קיג ס כתבי מהרי"ר ישראל סימן רמג

הַלְבוּת בְּרִבּוֹת סִימָן נו

(3) [3] (ד) 'למקברך' (הגהות אשר"י בשם אור זרוע פתב דלפרוש ראשון לא נפסיק בין 'שמה' ל'רבא', ולפרוש ר"י אין להפסיק בין 'רבא' ל'מקברך') 'בְּלִיעוֹנָתוֹ אוֹתוֹ (ה) בְּקוֹל רֹם, יוֹלְהֵשְׁתַּדֵּל לְרוּיֵךְ כְּדִי (ו) לְשִׁמְעַע (ג) [ג] קְדִישׁ: הגה (ז) וְיֵשׁ לְעַמּוֹד כְּשֶׁעוֹנִין (ז) [ז] קְדִישׁ וְכָל (ח) דָּבָר שֶׁבְקִדְשָׁהּ. ומי שבא לבית הכנסת ושומע הקהל עונין קדיש (ט) עונה עמהם אף-על-פי שלא שמע שליח-צבור שאמר 'יתגדל' וכו' (הגהות חדשים במדרכי דברכות). וגם השליח-צבור צריך לומר 'זהא שמה רבא'. (י) ובשמתחיל 'יתגדל' יש לומר (יא) 'נְעִמָה יִגְדַּל נָא (ס) [ס] כְּתוּ' גו', 'זְכֹר רַחֲמֵיךָ' גו': **ב** 'יִשְׁשַׁלְיִח־צְבוּר אוֹמֵר 'יתברך' פל העם עונים אמן, וכן פְּשׂאוֹמֵר 'ברוך הוא' וכן פְּשׂאוֹמֵר 'נְאֻמְרוֹ אֲמֵן': ולא נהגו לומר אמן (יב) אחר

ב חספות שם שכתב על-פי הפסיקתא וזהו פרשת הרמקא ג שם ביהו"ד הרמק"ם בסדר התפלות

באר היטב

בשעה ששה"ץ היה אומר וכו' ובקרת מגן אבות וכו' ובקרת ע"כ. ובספר משה משה סי' תיא הביא בשם מר"ש שחכם א' נתראה לתלמידו בחלום וראה התלמיד שהיה לו חכם על מצחו ואמר לו מפני מה ארע לך קו, א"ל מפני שלא הייתי נזהר מלדבר כשהחנן היה אומר קדיש: (3) **למקברך**. מקבר קמין תחת הבי"ח ופתח תחת הר"ש. לעלם קמין תחת העין, של"ה. ולעלמי ברין ע"י ב"י. ובבאר היטב אשר לפני כתב לעלמי בלא וי"ו בשם פננת הקא"י ז"ל ואינו כן ע"ש. 'יתברך בלא וי"ו. די ברא ב' תבות. מן כל פרקתא, ע"י פננות ובד"א אהרן: (2) **קדיש**. איש"ר צריך טפי מקדשה ומודים, ע"כ אם שמע קדיש וקדשה או מודים נא"א לענות שניהם יענה איש"ר, באר"שבע וכו' בתשובת שי' למורא סי' ט. כ' המ"א נ"ל דאם יש שני בתיקנותיו לקניו בעיר, באחד מגיעים לקדשה וכו' לקדיש שאחר י"ח לך ונענה קדשה כי שם ישמע ג"כ קדיש אחר התפלה, ע"י סי' קט. ואם התחיל לענות קדשה לא נפסיק בו לענות איש"ר, פרי קדש סי' קכה: (7) **קדיש**. בר"מ כ' שמהר"ל לא היה עומד לקדיש, אף כל קדיש שתפסו מקדש היה נשאר עומד עד אחר איש"ר, וכ"כ השכנה"א גני נהג נמי במקריה"ל ע"י סי' נה, וכ"כ בספר פננות דהקא"י ז"ל ו"ל שם: מה שנתאית מהירושלמי שצריך לקום בעצת איש"ר טעות הוא כי אינו מהירושלמי ממש רק חכם א' שצאהו ע"כ, וצ"ע מ"ש חמנ"א. ובפננות איתא שם הגה"ה ז"ל: מה שמו"ר ז"ל היה נוהג הוא כי בכל הקדישים של אחר העמידה דשחרית מנחה ערבית היה נשאר עומד, ובשל התקבל ושל חזרת ס"ת היה עונה ואח"כ היה יושב ע"ש. וצ"ע בספר גניד ומצנה. ומקרי"י שרוג ז"ל פתב דבקדיש ערבית של שבת יש לעמוד:

(8) **כת**. והקא"י ז"ל לא היה רוצה לאמרו וכמעט היה מגמגם ואומר שאינו מהתקנים. וכ' המ"א ולכן אין לאמרו בין שפתח לומר או בין גאלה לתפלה ובכל מקום שאסור להפסיק, של"ה ובי"ח. החנן חזר ואומר אמן יש"ר אף שבקבר אמן ואמר אמן יש"ר אף שבקבר אמן, תשובת דרכיניעם חלק א"ח סי' יא וצ"ע בתשובת נאמן שמואל סי' א, אבל בשירי כה"ג כתב דלאו שפיר עבד אלא דהש"ץ חזר לענות יש"ר ולא אמן יש"ר דהוה כעונה אמן ב' פעמים. ע"י סי' סא סעיף יב בהג"ה ובמש"ש *

מפנה ברובה

נוהג בכל הקדישים שלאחר עמידה דשחרית מנחה ערבית היה נשאר עומד, ובשל "תתקבל" ושל חזרת ספירתו היה עונה ואחר-כך היה יושב. ובקדיש ערבית של שבת, להנהיגין לומר קדיש קדם ברכו, (כג) גם-כן יש אומרים שיש לעמוד: (ט) **עונה עמהם**. אפלו אם בא בא בעת גמר ענית "אמן זהא שמה רבא" דהינו שאומרים "מקברך" (17) וכדומה, אפלו הכי יאמר "זהא שמה רבא" וכו', ולא יאמר אמן, דאמן קאי על "יתגדל" דשליח-צבור, אבל "זהא שמה רבא" שבת באפי נפשה הוא. וכן (כד) לענין קדשה אם בא קדם שהשלימו, מחר לאמר עמהם. ואם בא בעת (כה) שרב הצבור אומרים "אמן זהא שמה רבא" (18) יאמר גם-כן עמהם "אמן זהא שמה רבא" (19), (כו) אם יכול אז לכתן דעתו בעצת האמן שיתבונן על מה הוא עונה וכן נראה לעניות דעתי פננת הפגן-אברהם ס"ק ה, וצ"ע בלבושי-שרדן: (י) **ובשמתחיל**. כלומר (כו) קדם שהתחיל, דבשעה שאומר החנן "יתגדל" צריך לשמע ולשתק, כמבאר בריש סימן קכה (20), דצריך להאזין ולהבין מה שאומר השליח-צבור, וגם שיעד אחר-כך על מה עונה אמן: (יא) **נעמה יגדל**. והקא"י ז"ל לא היה רוצה שיאמרו, וכמעט היה מגמגם ואומר שאינו מהתקנים. ולכן (כז) אין לאמרו בין שפתח לומר או בקדיש דערבית שהוא בין גאלה לתפלה ובכל מקום שאסור להפסיק: **ב** (יב) **אחר 'יתברך'**. אבל אחר "יתגדל ויתקדש שמה רבא" המנהג (21) לענות

שערי תשובה

שאסור לעבר נגד המתפלל כף אסור לעבר נגד האומר קדיש: [3] **למקברך**. עב"ח"ט. ועין ברקיי"סוף דלפי מ"ש המג"א דאין להפסיק לא בין שמה להבא ולא בין רבא למקברך יש לגרוס: ולא נפסיק בין שמה רבא מקבר וה"ג בל"ח, אף בר"מ לא הזכיר כי אם בין רבא למקבר ע"ש. ומ"ש הבה"ט מן כל בדיקתא ובזמנים שכוללים בקדישים לעלא ולעלא א"ל 'מן' רק 'מכל' כדי שלא יהיה רק כ"ח תבות, ע"י שם, ולזה רמזו העונה אמן בכל כחו. ומ"ש שאינו בפננות לומר *עלמא בלא נא"ו, ומקצת שם ימצא שכן הוא, וגם ב"ש"צ כ"כ לומר *עלמא בלא נא"ו, וע"י שם הנה דעת מהר"י אבוהב: [ג] **קדיש**. עב"ח"ט. וכתב בר"י בשם מהר"י מולכו: שמתפללין בענות בהכ"י בבי' ושלשה מקומות ובעוד שהאומר בתיכונן זה אומר יתגדל ויבא נא"א לענות ב' או ג' קדישים, יענה על הראשון ודקא ע"ש. ויש למחות ביד הנהיגין לומר הקדיש עם הש"ץ בשעה שהוא מנגן, וזה לשון הר"א"ש בתשובתו כלל ד סימן יט: דבר שפוטש הוא שאלו קדיש עם החנן ע"ש והביאו ב"ש"צ: [7] **קדיש**. עב"ח"ט. ומ"ש דבקדיש ערבית של שבת יש לעמוד, ע"י ב"ש"צ שכתב שמהר"ח בסודו כתב דיש לקום בקדיש ברכו דערבית של שבת (ור"ל אומן הנהיגין לומר קדיש קדם ברכו של קבלת שבת) ודלא כמשמעות הבה"ט דמשמע דעל הקדיש שאחר פתלת ערבית אומר, דו"א דזה דינו כשאר קדישים. וע"י בפע"ח בהגהות מהר"י צמח שם שנקרא שבת קבלת שבת כשהוא עומד צריך להיות נשאר מקדש ולפי מ"ש הש"צ לא מה"ט אחינן עליה) ששם קבלת הרוח ע"ש לכן בפרוס עלינו ששם קבלת הנשמה של שבת ע"ש. ואפשר ש"ל שם הקדיש של אחר וזה"ל יהיה בעמידה משום זה: [8] **כת**. עב"ח"ט. ובבר"ט. כתב בשם מו"ה שכתב בשם דור"ה"תיים שכתב יש בנ"ר אדם שאומרים 'נעמה יגדל כו' ושמתעורר ממורו הרשבי"א ששמע ממורו הרמב"ן שלא אמר שום ענין אבל היה נוהג לומר זכר רחמיך ה' כו' לפי שאמרו בכרכות בשעה שאומרים איש"ר כו' ע"ש. ונראה דגם פסוק זה אין לומר

(8) **כת**. והקא"י ז"ל לא היה רוצה לאמרו וכמעט היה מגמגם ואומר שאינו מהתקנים. וכ' המ"א ולכן אין לאמרו בין שפתח לומר או בין גאלה לתפלה ובכל מקום שאסור להפסיק, של"ה ובי"ח. החנן חזר ואומר אמן יש"ר אף שבקבר אמן ואמר אמן יש"ר אף שבקבר אמן, תשובת דרכיניעם חלק א"ח סי' יא וצ"ע בתשובת נאמן שמואל סי' א, אבל בשירי כה"ג כתב דלאו שפיר עבד אלא דהש"ץ חזר לענות יש"ר ולא אמן יש"ר דהוה כעונה אמן ב' פעמים. ע"י סי' סא סעיף יב בהג"ה ובמש"ש *

ומתצית השקל דהינו שלא יפסיק בשתיקה ביניהם אבל אין צריך לומר בנשימה אחת: (ד) 'למקברך'. ע"י מגן-אברהם. ולפי דבריו, גם בין 'זהא שמה' ל'רבא' אין להפסיק: (ה) **בְּקוֹל רֹם**. שְׁעַל-יְדִירָה (יג) מתעורר הפננה ועל-ידי קול זה (ד) מתבטלין גזרות קשות. (טו) ומכל מקום לא יתן קולות גדולות שתילוצצו עליו בני-אדם ויגרום להם חטא (12): (ו) **לְשִׁמְעַע קְדִישׁ**. שְׁעֵנִית "אמן זהא שמה רבא" הוא מצוה גדולה מאד. "אמן זהא שמה רבא" (טז) צריך טפי מקדשה ומודים. לכן בקהלות גדולות בעונה ישיש כמה מנגנים, כששומע שתייהם באחד יענה "אמן זהא שמה רבא" (13). ומכל מקום (יז) אם יש לפניו שתי בתי-כנסיות, באחד מגיעים לקדשה, וצ"ע ונענה קדשה, כי שם ישמע גם-כן הקדיש שלאחר שמונה-עשרה. אסור להפסיק באמצע "אמן זהא שמה רבא" כששומע קדשה, ולהפך צריך עיון (14) [ח"א]: (ז) **וְיֵשׁ לְעַמּוֹד**. עד (יח) אחר שפסיק "אמן זהא שמה רבא", ויש אומרים (יט) שיש לעמוד עד אמן שלאחר "יתברך וכו' נאמרו אמן" (15): (ח) **דָּבָר וְכוּ'**. ויש אומרים (כ) שאין צריך לעמוד, אלא שכל קדיש שתפסו מעמד, בגון לאחר הלל, לא ישב עד שייענה (16) "אמן זהא שמה רבא". (כא) ויש לחש לדברי המחמירים, ויש ללמד קל-וחרמר מעגלון מלך מואב שהיה נכרי וגם מעצמו מעל כסאו לדבר ה', כל-שכן אנהנו עמו. ובפננות איתא, שהקא"י ז"ל היה

שער הציון

(יג) בית-יוסף: (יד) פסיקתא: (טו) אחרונים: (טז) מגן-אברהם: (יז) פרי-מגדים: (יח) פרי-מגדים: (יט) אלהי רבה: (כ) מהר"ל וט"ז: (כא) מגן-אברהם: (כב) שער-תשובה: (כג) פרי-מגדים: (כד) באר היטב סימן נו: (כה) פרי-מגדים: (כו) מגן-אברהם: (כז) מגן-אברהם: (כח) אחרונים:

הַלְבוּת בְּרִבּוֹת סִימָן נו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ה]

ומָּקַל מְקוֹם לֹא יִמָּן קוֹלוֹת גְּדוּלוֹת שִׁתְּלוּצְצוּ עָלָיו בְּנִי-אָדָם וְיִגְרָם לָהֶם חֲטָא¹².

הוא עד אחר אמן של דאמירן בעלמא, אבל על אמן שלאחר מכן לא יענה. וביאר שם הטעם, משום שעניית האמן עד דאמירן בעלמא היא חובה, ומכאן ואילך אינו אלא מנהג.

[משנ"ב ס"ק ח]

אָלָא שְׁפָל קְדִישׁ שִׁתְּפָסוּ מַעְמָד, כְּגוֹן לְאַחַר הַלֵּל, לֹא יֵשֵׁב עַד שִׁיעָנָה¹⁶.

16 ומדובר באופן שעמד מחמת דין עמידה של תפילה, אבל בעמד מחמת דין אחר, כגון מדין מפני שיבה תקום, לא נתפרש דינו. והכפ החיים (ס"ק כא) כתב שלעולם צריך להישאר לעמוד כיון שכבר עומד. והוסיף שדוקא אם עמד מלא קומתו, ולא כשקם מעט לשם הידור בעלמא.

[משנ"ב ס"ק ט]

אָפְלוּ אִם כָּא בְּעַת גְּמַר עֲנִית "אָמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא" דְּהִינּוּ שְׁאוּמְרִים "מְבָרַךְ"¹⁷.

17 ולענין דין אמן יתומה, כתב לקמן (סי' קכד ס"ק לד) שלענות אמן לאחר תוך כדי דיבור לברכה הרי זו אמן יתומה ולא יענה. ושיעור תוך כדי דיבור, יש אומרים שלש תיבות ויש אומרים ארבע תיבות [וראה מה שביארנו בזה לקמן שם]. ותיבת מברך שכתב כאן, היא התיבה הרביעית, שהרי תיבת אמן היא מכלל הברכה, וכמו שכתב לקמן (שם ס"ק מב וביבה"ל ס"ח ד"ה מיד).

[משנ"ב שם]

וְאִם כָּא בְּעַת שְׁרֵב הַצְּבוּר אוּמְרִים "אָמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא"¹⁸ יֵאמֵר גַּם-כֵּן עֲמָהֶם "אָמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא"¹⁹.

18 אבל אם רק מיעוט הציבור אומרים, והרוב כבר גמרו לענות, כתב בביה"ל לקמן (סי' קכד ס"א ד"ה וקודם) שצריך עיון למעשה, ולכן כתב כאן הדין רק כשרוב הציבור עדיין אומרים.

19 ואף שכבר כלתה אמירת הש"ץ, כתב לקמן (שם ס"ק מב) שאמירת הציבור היא גם כן חלק מכלל הברכה.

[משנ"ב ס"ק י]

דְּבִשְׁעָה שְׁאוּמְרֵי הַחֲזָן "יְתַגְּדֵל" צְרִיף לְשִׁמְעָה וְלִשְׁתָּק, כְּמִבְאָר בְּרִישׁ סִימָן קַכָּה²⁰.

20 ואפילו יש מנין מלבדו ששומעים ומאזינים לש"ץ, כתב שם (ס"ק א) שגם כן אסור, כי כל אחד שנמצא בבית הכנסת חייב לשתוק ולהאזין לש"ץ ואחר כך לענות אחריו.

[משנ"ב ס"ק יב]

אָבֵל אַחַר "יְתַגְּדֵל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא" הַמְּנַהֵג²¹ לְעֵנוֹת אָמֵן.

21 ולענין דברים שאמירתם היא מנהג, כתב לקמן (סי' סו ס"ק יז) שאין לענות אותם באמצע הפרק של קריאת שמע וברכותיה.

[משנ"ב ס"ק ז]

שִׁישׁ לְעַמֵּד עַד אָמֵן שְׁלֵאֲחַר "יְתַבְרַךְ וְכוּ' וְאָמְרוּ אָמֵן"¹⁵.

15 וכן לענין החובה להפסיק באמצע הפרק של קריאת שמע וברכותיה כדי לענות לקדיש, כתב לקמן (סי' סו ס"ק יז) שדין זה

12 ולענין עניית אמן, ברכו וזימון, כתב לקמן (סי' קכד ס"ק מז) שאסור מדינא לעונה להגביה את קולו יותר מן המברך, ונלמד מהפסוק 'גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו'. אמנם לענין עניית אמן יהא שמייה רבא', הסתפק הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) אם מותר לענות בקול רם אפילו יותר מהש"ץ. וטעם הדבר, כיון שרק לענין שבח נאסר על העונה להגביה את קולו יותר מהמברך, אך לא כשעונה על בקשה. והגשר החיים (ח"א פ"ל אות ה ס"ק יג) כתב שמותר להגביה את קולו בעניית אמן יהא שמייה רבא', וכן דעת הגרשו"ו אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו ט"ו), מאידך, הרברי חמודות (ברכות פ"ג אות טב) והא"ר (ס"ק ב) והכפ החיים (ס"ק טו) כתבו שלא יגביה את קולו כשעונה אמן יהא שמייה רבא'. והגר"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמ' פד) כתב שרק ביהא שמייה רבא' יגביה את קולו, אבל בתיבת אמן' לא יגביה את קולו יותר מהאומר קדיש, וראה מה שכתבנו לקמן סי' קכד שם וסי' קמא ס"ק יז.

ואם מגביה קולו כדי לזרו את העם שיענו גם הם, כתב לקמן המשנ"ב (סי' קכד שם) שבכל ענין מותר להגביה את קולו יותר מהמברך.

[משנ"ב ס"ק ו]

כְּשֹׁמֵעַ שְׁתִּיהֶם כְּאֶחָד יַעֲנֶה "אָמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא"¹³.

13 אמנם אם כבר שמע קדיש, וקדושה עדיין לא שמע, כתב לקמן (סי' קכה ס"ק ח) שמוטב שיענה קדושה כדי לצאת ידי חובה. אבל אם יודע שלאחר מכן ישמע קדושה, אף שעדיין לא ענה קדושה, כתב הכפ החיים (ס"ק ה) שיענה לקדיש.

ואם במנין שבו מתפלל הגיעו לקדושה ושומע באותו זמן קדיש ממנין אחר, כתב הכפ החיים (שם) שצריך לענות קדושה, שמצוה בשעתה עדיפה, וכאן הוא מקומה של הקדושה.

[משנ"ב שם]

אָסוּר לְהַפְסִיק בְּאֲמֵצַע "אָמֵן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא" כְּשֹׁמֵעַ קְדִישָׁה, וְלִהְפֹּק צְרִיף עֵינָיו¹⁴.

14 אמנם לקמן (סי' קכה ס"ק ח) כתב בשם הפמ"ג שלא יפסיק לענות אמן יהא שמייה רבא' עד שיאמר קדוש שלש פעמים עד 'מלא כל הארץ כבודו', ואם לאחר מכן שמע קדיש, אז יענה אמן יהא שמייה רבא'.

[משנ"ב ס"ק ז]

שִׁישׁ לְעַמֵּד עַד אָמֵן שְׁלֵאֲחַר "יְתַבְרַךְ וְכוּ' וְאָמְרוּ אָמֵן"¹⁵.

15 וכן לענין החובה להפסיק באמצע הפרק של קריאת שמע וברכותיה כדי לענות לקדיש, כתב לקמן (סי' סו ס"ק יז) שדין זה